

Zandbergen

Modder en tabak

10 december 2009

Waarom het zo is, is me niet duidelijk maar in deze tijd van het jaar is het aanbod aan wandelingen buiten de weekeinden meestal beperkt tot Limburg. En dat is me toch wat te ver weg. Misschien dat daar een andere wandelfederatie actief is die door de week iets meer organiseert dan dat hier in „de Vlaanders“ het geval is. In elk geval, de Padstappers uit Geraardsbergen hadden de tweede Wafelentocht gelegd op een donderdag in december. Met succes want de parochiezaal Windekind in Zandbergen was dicht bevolkt. Evenals de straten rond het centrum van het dorp die volop met auto's waren gestoffeerd. Met soms onverhoopte negatieve gevolgen. Maar dat bleek eerst later. Het was een wat moeizame start want degene die de inschrijvingen moest doen kwam maar niet opdagen. Hetgeen wat zenuwachtigheid veroorzaakte. Zowel bij de deelnemers aan de wandeling als bij hen die van dienst waren voor de ondersteunende taken in het zaaltje. Tenslotte nam dan toch iemand het initiatief om onze 1,10 Euro in ontvangst te nemen in ruil voor een deelnemerskaart en een bonnetje voor een gratis wafel achteraf. Er waren er die al eerder zonder inschrijving op pad gingen. Die zijn dus een wafel misgelopen. Tenzij ze er eentje hebben gekocht. Want dat kon ook.

De kerk in Zandbergen

Zandbergen is, stel ik me voor, een naam die niet wijd en zijd bekend is. Het is nu eenmaal een klein dorp aan de Dender in, wat heet, „zandlemig Vlaanderen“. Dus dat is het spul dat zo enthousiast en vasthoudend aan mijn schoenen kleefde! De dorpskern ligt ten zuiden van de Dender, ten noorden daarvan staat het station langs de spoorlijn Geraardsbergen-Ninove. Zandbergen is een deelgemeente van Geraardsbergen. Blijkbaar heeft het dorp één redelijk bekend Vlaming voortgebracht: de kunstschilder Jan De Cooman die hier in 1883 werd geboren. Ondanks de naam van het dorp is het landschap hier, in de vallei van de Dender, overwegend vrij vlak.

De wandeling begon, voor de langste afstand van 21 kilometer, met een stuk over de trekweg langs de Dender. Totdat we opeens linksaf moesten, langs een smal pad achter een rij woonhuizen waarna we in Grimminge terecht kwamen. Wat mij

betreft was dat niet voor het eerst. Ruim een jaar geleden vertrok er vanuit dit dorp een wandeling waaraan ik heb deelgenomen. Zandbergen en Grimminge liggen dicht bij elkaar. Iets wat ik direct al vermoedde want een deel van de reisweg naar Zandbergen kwam me bekend voor van toen ik naar Grimminge reed. Dit ondanks de duisternis. Je kan het ook moeilijk vergeten want een goed onderhouden straat gaat abrupt over in een smal, kronkelig en buitengewoon slecht onderhouden weggetje. Er zitten gaten in het wegdek waar je je hoofd kan in leggen. Vooropgesteld dat iemand daartoe geneigd zou zijn. Nu kreeg het autootje het te verduren wanneer een wiel in zo'n gat terecht kwam. Je kan er

Het standbeeld van Orange I voor het vroegere gemeentehuis in Grimminge. De foto werd gemaakt toen het veel beter weer was.

bovendien alleen maar op hopen dat er geen tegenligger opdaagt want de uitwijkmogelijkheden zijn vrijwel onbestaand. Goed, Grimminge dus. Op het dorpsplein, tegenover het vroegere gemeentehuis, staat het bronzen beeld van een massief paard. Men claimt in Grimminge namelijk dat de stamvader van ALLE Brabantse trekpaarden hier vandaan kwam. Het beeld stelt met name Orange I voor. Een hengst die voor een uitgebreid en oersterk nageslacht heeft gezorgd. Ze zullen de claim van Grimminge graag horen in Vollezele. Dat laatste dorp was ooit onbetwist het wereldcentrum voor deze lastdieren. Dit vanwege zijn stoeterijen die gespecialiseerd waren in het fokken van dit ras. Dat begon daar in Vollezele al in 1867 met een hengstenfokkerij die later de naam "Haras de Vollezele" kreeg. Een ander bekend hengstenfokker aldaar was ene D'Hauwer. Door de jaren heen kwamen er nog meer fokkers bij die hengsten en merries verkochten waardoor ze over de hele wereld werden verspreid. Kampioenen met klinkende namen als Bienvenu, Brillant en Indigène de Fosteau werden echt wereldberoemd. In het centrum van Vollezele staat een klein standbeeldje van Brillant. Het paard dat geacht wordt destijds alles op gang te hebben getrokken (sic). Maar

er zijn wel meer dorpen dan enkel Grimminge en Vollezele die de eer opeisen het enige echte Brabantse trekpaard te hebben voortgebracht. In Lennik, op de markt, staat het standbeeld van Brillants vader: Prins (ook gekend als Gugusse of Orange I). Waarbij ik me geredelijk afvraag of dat niet dezelfde Orange I is als in Grimminge. Ach, dat moeten ze

daar maar zelf eens uitzoeken. In de weiden langs het traject van deze wandeling waren hier en daar zowaar nog trekpaarden te zien. Die staan er constant bij alsof ze nog voor de kar gespannen zijn. Het massieve lijf een beetje naar voor zodat de bovenkanten van hun poten wat voorover staan ten opzichte van de hoeven. Alsof de dieren zich schrap zetten om een zware last voort te trekken. Ondanks dat ze hier niets zwaarder deden dan grazen.

De brug over de Dender in Zandbergen

Deze lus in de wandeling verliep bijna uitsluitend over verharde paden of langs heel rustige weggetjes. Alle kapellen en kapelletjes die ik onderweg tegenkwam verkeerden in een behoeftige staat van

onderhoud. Het gaat blijkbaar slecht met de volksdevotie. We belandden terug bij het vertrekpunt voor een eerste controlestempeltje.

Vervolgens ging het weer over de trekweg langs de Dender. Uiteraard de andere kant op dan bij het begin van de wandeling. We volgden die rivier over een tamelijk lang stuk van

De geklasseerde stalen voetgangersbrug over de Dender in Pollare. De oever waar je naartoe kijkt is grondgebied Eichem.

deze wandellus. De Dender lag er, zoals altijd, heel lui bij en door de overvloedige regen van de laatste weken was het water ook hier modderkleurig en het stond hoog tussen de dijken. Op het laatste stuk dat we van deze trekweg voorgeschoteld kregen, kwam Pollare in het zicht. Het dorp, onderdeel van Ninove, hangt zo'n beetje tegen de steile helling die de rivier heel, heel lang geleden heeft uitgesleten. De dorpskom van Pollare is geklasseerd als dorpsgezicht. Maar dat kregen we enkel van op afstand te zien. Waar de wandelaars wel rechtstreeks mee geconfronteerd werden was de stalen voetgangersbrug over de Dender naar Eichem toe. Deze brug is een balkbrug gedragen door twee stalen vakwerkliggers. De totale constructie is 31,42m lang. Van oplegging tot oplegging heeft de brug een spanwijdte van 31 m. De dwarsverbanden dragen de houten vloer, knooppunten en klinknagels zijn gebruikt voor de verbindingen. Een techniek die heel gebruikelijk was voordat gelaste constructies de regel werden. Wanneer je langs de rivier naar de brug kijkt, blijken de vakwerkliggers een paraboolvorm te hebben. Opmerkelijk is

ook dat de brug nauwelijks op de bruggenhoofden rust, waardoor ze lijkt te zweven. Overigens is de hele constructie geklasseerd.

Eichem is al sinds zeer lang een deelgemeente van Appelterre en de beide dorpen worden dan ook meestal in één adem genoemd: Appelterre-Eichem. Eigenlijk was Eichem een gehucht van Appelterre, ooit. Nu zijn de beide dorpskernen vrijwel met elkaar verbonden door de lintbebouwing. De zo lelijke en toch zo veelvuldig voorkomende bouwwijze van dorpen in Vlaanderen. Vanaf de Pollare-oever van de Dender was ook een windmolen zichtbaar. Ik heb er een foto aan gewaagd maar de rivier zat er tussen, plus een bos, plus een spoordijk. Dat werd dus niets. Later leidde de wandeling evenwel aan de voet van die molen voorbij.

Zo arriveerde ik in Appelterre. De naam van dit dorp is al verschillende keren gevallen maar ik wil er hier toch even op wijzen dat een zekere naamsverwarring niet uit te sluiten is. Er bestaat namelijk ook nog Appeltern. Dat is een dorp en voormalige gemeente in het Land van Maas en Waal met circa 800 inwoners, behorend tot de gemeente West Maas en Waal in de Nederlandse provincie Gelderland. Appeltern (het Nederlandse dus) is vooral bekend vanwege zijn omvangrijke modeltuinencomplex: De Tuinen van Appeltern, dat jaarlijks vele tienduizenden bezoekers trekt.

In het Vlaamse Appelterre claimt men de bakermat van het Brabantse trekpaard te zijn. Ook daar, ja. Ach, succes heeft vele vaders, mislukking is altijd een wees. Maar Appelterre heeft nog wel meer te bieden aan vrij recente industriële geschiedenis. Niet zo lang geleden stond deze gemeente bekend als een belangrijk centrum van de tabaksteelt in België. Dat heeft het gemeen met de vallei van de Semois, met Wervik en met de streek van Flobecq (Vloesberg). Aan het einde van de 19de eeuw werd hier op grote schaal tabak verbouwd. De kwaliteit daarvan was bekend en werd geroemd in eigen land en ver daarbuiten. Ik meen mij te herinneren dat de pijptabak van Torrekens verkocht werd in donkerblauwe puntzakken. De tabaksfabriek van Torrekens schijnt trouwens nog de enige te zijn die bestaat daar in Appelterre. Ik heb het niet zelf kunnen vaststellen want de wandeling ging daar niet aan voorbij. Wel passeerde ik aan een ander gebouw dat nu is omgebouwd

Het is er nog net aan te zien dat dit gebouw vroeger met tabak te maken had. De naam van de eigenaar begint met „TO“. Zou het dan toch Torrekens kunnen zijn?

De indrukwekkend grote Sint-Gertrudiskerk in Appelterre

tot woonhuis maar waar de vervaagde belettering op de gevel nog getuigt van zijn vroegere functie. Waarom precies Appelterre tot tabaksdorp bij uitstek is uitgegroeid, is niet duidelijk. De hele Dendervalei met zijn licht glooiende hellingen schijnt aangewezen te zijn voor deze teelt. Dus waarom het juist hier zo populair geworden werd is de vraag. Wel staat het vast dat de tabaksteelt in Appelterre hoofdzakelijk een soort bijverdienste was voor menige gelegenheidsplanter. Het is een delicate en zeer arbeidsintensieve bezigheid. De tabaksplant is buitengewoon gevoelig voor allerlei ziektes. Ze wordt bijvoorbeeld gemakkelijk aangestast door schimmels en bacteriën en de grote zachte bladeren kunnen door een onverwacht hevige regenbui ernstig beschadigd worden. Laat staan wat voor ravage een hagelbui kan aanrichten! In augustus, wanneer de plant de gelegenheid heeft gekregen tot volle wasdom te komen, worden de bladeren met stengel en al geoogst. Dat is lang niet overal zo want meestal wordt enkel het blad geplukt. Ter plaatse worden de planten dan al even gedroogd en daarna verblijven ze 1 tot 2 maanden in open schuren om verder te drogen. Wanneer de tabak geel-bruin kleurt wordt hij samengebonden in bussels van ongeveer 10 kilo. Gedurende de tijd dat de tabak zo verpakt is, gebeurt

een eerste gisting of fermentatie door het broeien. Dat is een natuurlijk proces waaraan absoluut geen toegevoegde chemicaliën te pas komen. Tenslotte wordt de tabak doorverkocht aan groothandelaren waar hij opnieuw voor een periode van zes maanden wordt gestapeld en waar een tweede fermentatie gebeurt. Er komt dus nogal wat bij kijken voordat een mens zich met het roken van dit kruid kan vergifigen.

O ja, voor ik het vergeet... Voor de liefhebbers: het stationsgebouw in Appelterre staat te koop. Een klein minpunt is misschien dat er nog ettelijke treinen ieder etmaal aan voorbij denderen. Vermits er nog iemand zat te wachten onder een troosteloos afdakje, veronderstel ik dat ze daar zelfs nog stoppen. Zo nu en dan.

Op het plein bij de geklasseerde, neogotische Sint-Gertrudiskerk staat een standbeeld van, hoe kan het anders, de tabaksplanter. Achter de kerk lag ook de rust- en controlepost te wachten.

Was het traject tot nu toe vrijwel volledig verhard, dan veranderde dat nu wel drastisch. Meer en meer modderpaadjes lagen op onze weg. Die toestand was des te meer uitgesproken doordat ook de kortere afstanden hier langs moesten. Zodat veel meer voeten de

De Tabaksplanter

De mooie houten Wildermolen

ondergrond tot een glibberige brij konden trappelen. Langs de Expresweg (N45) werden we verondersteld in de verhoogde berm te lopen. Door de plassen en de modder. Wat ik toch verkoos niet te doen. Dus zocht ik het brede fietspad op, dat langs die drukke weg in het industriegebied van Appelterre lag en dat parallel liep met de uitgezette wandelweg. In de hoop dat niet plotseling van dat comfortabele traject zou moeten afgeweken worden terwijl een brede sloot dat verhinderde. Het bleek een goede gok want aan het einde van de N45 moest ik enkel de berm af om de uitgepijldde route te blijven volgen. Maar daar werd het pas echt smerig. Voordat ik de Berrebroekstraat bereikte had ik al heel wat plassen en modder moeten trotseren. Niet echt mijn terrein maar het laat zich natuurlijk niet vermijden. Bijna in het centrum van Eichem ging het traject naar alweer een onverharde weg die er gelukkig veel beter bij lag dan wat ik even tevoren te verhapstukken kreeg. Al snel werd het duidelijk dat me van dichtbij een blik zou gegund worden op de houten windmolen die ik al veel eerder in de smiezen had gekregen. Het gaat hier om de prachtig gerestaureerde Wildermolen. De trots van Appelterre. Voor één keer staat deze molen niet aan de Molenstraat (die is er wel maar dan even verderop) maar op de Wilderkouter en daar dankt hij uiteraard ook zijn naam aan. De oorspronkelijke molen werd in 1800 in Elingen bij Halle gekocht en een jaar later hier in Appelterre weer opgebouwd. In 1953 viel de molen stil en daarna stond hij stilletjes te verkomen. Sindsdien werd de molen en zijn omgeving geklasseerd en werd de hele site door de eigenaren aan de stad Ninove geschonken. Nu is de molen helemaal gerestaureerd en kan hij weer gebruikt worden om graan te malen. Wat ook gebeurt. Af en toe. Een opmerkelijk aspect van deze molen is dat hij vrijwel volledig in hout is gemaakt. Enkel de zogenaamde „teerlingen“ (de witte blokjes onder de „poten“), waar het geheel op staat, zijn in baksteen. Het is een klassieke staakmolen waarbij het ganse molenkot wordt rondgedraaid om de wieken naar de

wind te zetten. Daartoe draait dus het hele gebouw rond een dikke verticale as: de staak of staander. De Wildermolen is voorzien van een balkon en een kapeldak bedekt met leien. Het oorspronkelijke molenaarshuisje staat er ook nog.

Een laatste lus, die weer vanuit Appelterre vertrok, leidde langs een moderne kapel gewijd aan Onze-Lieve-Vrouw van La Salette. In tegenstelling tot alle andere kapellen onderweg zag deze eruit alsof ze pas gisteren nog een onderhoudsbeurt had gekregen. Die heilige Maagd van La Salette intrigeerde me wel. Eerder al, bij een wandeling in Louise Marie, was ik op die naam gestoten. Het blijkt dat La Salette een onooglijk bergdorpje is op 1800 meter hoogte in de Franse Alpen. In de Dauphiné, département Isère. Op 19 september 1846, op het feest van Onze Lieve Vrouw van Smarten, verscheen die dame daar in persoon aan twee ongeletterde kinderen: Maxime Giraud (11 jaar oud) en Mélanie Calvat (15

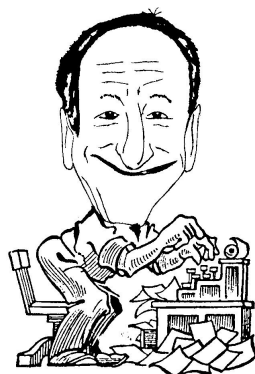
De wenende Lieve Vrouw de La Salette in Appel- terre.

jaar). Een lichtgevende, schitterend geklede, wenende dame die de kinderen toesprak in zuiver Frans. Wat ze geen van beiden verstonden want ze kenden alleen het plaatselijke dialect. Hetgeen niet belet dat ze achteraf haarfijn wisten te vertellen wat de dame had gezegd. Ze kregen een cryptische boodschap mee die het had over "... de arm van mijn Zoon die veel te zwaar is geworden...". Vanzelfsprekend kregen de beide kinderen ook nog een geheim mee dat enkel aan de Paus mocht meegedeeld worden. Elk eentje zelfs. Bij mijn weten zijn die geheimen tot op vandaag nog niet openbaar gemaakt. Vergeten, misschien. De verschijning voorspelde ook allerlei onheil tenzij men zich massaal bekeerde en zich afwendde van gevloek en ander godslasterlijk gedrag. Het is later allemaal uitgekomen en tot in Ierland verrotten de aardappelen. De kinderen kwamen ontsteld in het dorp terug en vertelden wat er gebeurd was. De bron in het dorp die tot dan slechts nu en dan eens water had gegeven begon vanaf dat moment overvloedig te borrelen en dat zou ze nog steeds moeten doen. Met deze verschijning was La Sa-

lette 12 jaar vóór op Lourdes. Maar terwijl Bernadette Soubirous achteraf heilig werd verklaard, stierven de beide kinderen van La Salette onbekend voor dergelijke zalvingen. Er schijnt nu nog wel een soort stichting te bestaan die ons het volgende op het hart bindt: *„Laat ons deze goddelijke boodschap, overhandigd door de H. Maagd, verwelkomen. Laten we ons BEKEREN en door ons gedrag, door ons voorbeeld, door onze woorden, BEKEREN WE DE WERELD. Laat ons niet ondankbaar zijn; laten we onze liefde en onze dankbaarheid aan Maria, onze Moeder, uitdrukken. Zij die in tranen in alle oprechtheid verscheen op de heilige berg La Salette“.*

Het schijnt dat die dankbaarheid kan uitgedrukt worden door geld te geven aan de stichting.

Nog slechts een klein eindje, iets van 3 kilometer, scheidde me van het eindpunt. Daar wachtte, zoals beloofd, een verse wafel op mij. En vers was hij beslist. Ik kon hem nauwelijks vasthouden, zo heet was hij nog. Toen ik bij het autootje kwam bleek dat iemand dat aangereden had. Iemand die „vergeten“ was zijn identiteit kenbaar te maken. Zou ik misschien aan Onze-lieve-Vrouw van La Salette moeten vragen dat ze de aardappelen van de schuldige laat verrotten?

©Michel Christiaens